

УДК 811.111'373:17.02]+821.111-3.08Остін

Алла Павлюк, Оксана Рогач, Діана Гарсієва

КОМПЛІМЕНТАРНІ ВИСЛОВЛЮВАННЯ З ПОЗИТИВНОЮ ОЦІНКОЮ ЧОЛОВІКІВ І ЖІНОК ПЕРІОДУ ВІКТОРІАНСЬКОЇ ДОБИ (на матеріалі твору Джейн Остін "Pride and Prejudice")

Статтю присвячено полівекторному аналізу компліментарних мовленнєвих актів, які мають позитивну оцінку й використовують мовці для того, щоб створити певний емоційний стан адресата та викликати його позитивні почуття. Завдяки їхньому дискурсивному характеру, висловлювання з компліментарними компонентами привертають увагу багатьох учених, проте не всі вони описують компліменти як різновиди структурно-семантичної єдності. Це спричинено семантичними та комунікативно-прагматичними ознаками компліментів. Компліменти можуть базуватися на оцінці рис характеру людини, її зовнішності, одязі, моральних якостях, вміннях та навичках та інше. Перелік потенційних об'єктів для похвали та компліментів досить великий, проте лише певні з них часто використовують у компліментарних висловлюваннях. Мовленнєвий акт компліменту стосується двох комунікантів – чоловіка та жінки. У мовленні чоловіка компліменти найчастіше стосуються характеру адресата мовлення. Такі мовленнєві акти виникають як результат різноманітної вербальної діяльності, тому що індивідуальні риси характеру співрозмовників реалізуються саме в таких процесах.

У романі Джейн Остін "Pride and Prejudice" переважають компліменти, які звучать у бік жінок. У власній комунікації жінки частіше використовують мовленнєві акти компліменту, проте чоловіки, порівняно із жінками, менш щедрі на компліменти. Найбільшу кількість у мовленнєвих актах становлять компліменти, об'єктами яких є характер співрозмовників. Жінки переконані, що іншими важливими рисами є зовнішність, місце проживання, а також розумові і фізичні здібності. Чоловіки ж, навпаки, вважають, що, порівняно із зовнішністю, здібності їхніх співрозмовників важливіші, тоді як дім, місце проживання як об'єкт компліменту взагалі не належить до структури маскулінних компліментарних мовленнєвих актів.

Тексти, написані в період правління королеви Вікторії (1837–1902 рр.), викликають особливий інтерес у лінгвістів, оскільки в той час компліменти були прихованими, а не такими відкритими, як у сучасному мовленні. У романі Джейн Остін "Pride and Prejudice" об'єктами компліментів є чотири категорії: зовнішність, характер, вміння та дім.

Ключові слова: комплімент, мовленнєвий акт, гендер, об'єкт компліменту, роман Джейн Остін "Pride and Prejudice".

Постановка наукової проблеми та її значення. Тема дослідження зумовлена підвищенням інтересу лінгвістів до компліменту в рамках теорії мовленнєвих актів, оскільки сучасна лінгвістика спрямована на вивчення мовлення в його взаємозв'язку з людиною, функціонуванням мови та мовлення, їх соціального характеру, комунікативної поведінки мовців.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Проблему використання й сприйняття компліменту досліджували у своїх роботах О. Агаркова (2004), Г. Бабанаква (1999), Н. Бабина (2001), Д. Бик (1999), М. Безруких (1991), О. Борисова (2000), Т. Винокур (1982), А. Колегаєва (2004), Е. Мурашкіна (2004), В. Шепель (1994), О. Ягодзинський (2000) та ін. Цим питанням цікавилися також і зарубіжні дослідники К. Aijmer (1996), W. Biblitz (1988), Н. Clark (1996), М. Geis (1995), S. Mensing, D. Wilson, D. Sperber (1993). Огляд літератури показав, що досі не існує чіткого визначення компліменту, немає вичерпної класифікації досліджуваного мовленнєвого акту. Тому **актуальність** пропонованої наукової роботи зумовлена підвищенням інтересу лінгвістів до зв'язку мови й людини, особливостей міжособистісного спілкування; недостатньою теоретичною і практичною розробкою проблем мовленнєвого акту комплімент, прагненням створити комплексне уявлення про статус досліджуваної одиниці та необхідності системного вивчення її семантичних особливостей.

Мета розвідки – виявлення особливостей мовленнєвого акту комплімент в англійській мові XIX століття. Для досягнення поставленої мети необхідне вирішення таких **завдань**: розглянути мовленнєвий акт комплімент і виявити ознаки компліментарного мовленнєвого акту на матеріалі твору Джейн Остін.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. У кожній мовній культурі важливим прошарком мовленнєвих актів є комплімент. Саме це явище є важливим складником мовленнєвого спілкування носіїв англійської мови, яка впливає на характер міжособистісних стосунків комунікантів, ступінь їх взаєморозуміння, й, відповідно, на успішність комунікації в цілому [2, с. 93]. Тому дослідники зазначають, що комплімент – важливий компонент мовленнєвої поведінки представників англомовної культури.

Комплімент – невід’ємний елемент будь-якої комунікації. Він є так званою гармонією між-особистісною, а також міжкультурною взаємодією. Мовленнєве явище компліменту здавна привертає увагу мовознавців. Упродовж не одного десятиліття компліментарні висловлювання активно вивчають різні галузі наукового знання, а саме: соціологія, лінгвістика, психологія тощо. Окрім цього, віддає компліменту належну увагу і наука про засоби і способи переконання – риторика [1, с. 74].

Відомо, що кожне компліментарне висловлювання повинно містити позитивне судження та оцінку. Саме тому активізація зацікавлення лінгвістів до особливостей його функціонування дедалі більше зростає. Сучасне мовознавство прагне пізнати всю надзвичайно складну природу людського спілкування. Саме тому мова, яка втілена в мовленні, і є одним із найважливіших засобів соціальної взаємодії співрозмовників, дає змогу людям впливати та розумову та практичну діяльність комунікантів.

Мовленнєвий акт компліменту відображає національну специфіку культури в мовленнєвій поведінці його представників. Він є центральною одиницею комунікації [3, с. 1], адже процес говоріння зумовлений особистісними якостями мовця та завданнями його комунікації. Тому комплімент – це цілеспрямований вплив на адресата.

Кожен комплімент повинен мати адресанта, адресата мовлення та наявність позитивної оцінки. Саме тому головною метою компліменту повинно бути повідомлення про те, що мовець хоче, аби адресат дізнався про себе щось приємне та похвальне. Для вираження позитивного інтенційного стану мовець може використовувати цілий набір конвенційних засобів. У нашому дослідженні ми дотримуємося погляду, що головним формальним індикатором є позитивне оцінне судження. Воно не лише повинно бути закладене у свідомості адресанта, а й стати зрозумілим адресату комунікації.

У лінгвістиці прийнято вважати, що об’єктом компліменту є те, що заслуговує похвали. Це певна риса чи ознака людини, яка має позитивний код і тому виділяється з-посеред інших характеристик будь-якої людини. Усе частіше об’єктами мовленнєвих актів компліментів стають різноманітні риси людей: зовнішність, характер здібності, одяг тощо. Саме ці ознаки оточують людину та супроводжують її усе життя.

Мовленнєві акти компліменту містять позитивну оцінку й вживаються мовцем для того, щоб викликати в адресата позитивний емоційний стан, прихильність співрозмовника. Висловлювання із компліментами привертають увагу лінгвістів здавна, оскільки вони мають дискурсивний характер. Проте не всі дослідники характеризують компліменти як різновиди структурно-семантичної єдності. Це зумовлено семантичними та комунікативно-прагматичними особливостями компліментів. У компліменті може даватися оцінка окремих рис характеру людини, її зовнішності й одягу, її внутрішнім моральним якостям, здібностям та ін. Перелік потенційних об’єктів похвали і компліментів досить великий, але, безумовно, низка об’єктів є найбільш поширеним у компліментарних висловлюваннях.

Цікавим об’єктом дослідження мовленнєвих актів компліментів є тексти, написані в епоху правління королеви Вікторії (1837–1902 рр.), адже в цей непростий період вони були прихованими, на відміну від використання у сучасному мовленні. Активно використані компліментарні висловлювання у романі Джейн Остін “Pride and Prejudice”. Об’єктами компліменту у творі є чотири категорії: зовнішність, характер, здібності та дім. Мовленнєвий акт компліменту стосується двох комунікантів – чоловіка та жінки. У мовленні чоловіка компліменти найчас-

тіше стосуються характеру адресата мовлення, адже саме ці мовленнєві явища між людьми виникають унаслідок людської діяльності, оскільки індивідуальна своєрідність особистості проявляється не тільки в особливостях перебігу психічних процесів, тобто в формуванні її характеру [4].

Наприклад:

Mr. Collins to Eliza Bennet: *“Believe me, my dear Miss Elizabeth, that your modesty, so far from doing you any disservice, rather adds to your other perfections. You would have been less amiable in my eyes had there not been this little unwillingness; but allow me to assure you, that I have your respected mother’s permission for this address”* [6].

Суворі вікторіанські правила передбачали певний кодекс поведінки, тому в цей період компліменти з вуст чоловіка у бік жінки лунали не так часто, як це відбувається на сучасному етапі розвитку комунікації.

Наприклад:

Mr Bennet to Mrs Bennet: *“I see no occasion for that. You and the girls may go, or you may send them by themselves, which perhaps will be still better, for as you are as handsome as any of them, Mr. Bingley may like you the best of the party”* [6].

Жіноча мова набагато емоційніша, вона чутлива щодо партнера комунікації [5, с. 110]. Це виражено в частішому вживанні вигуків, метафор, порівнянь, епітетів, образних слів, зменшувально-пестливих форм і евфемізмів. У жінки більш ввічливий характер реплік, вона також схильна до висловлення вимог, що мають вигляд компліменту. Яскравим прикладом цього у творі Джейн Остін є такий комплімент:

Eliza Bennet to Jane Bennet: *“My dear Jane!” exclaimed Elizabeth, “you are too good. Your sweetness and disinterestedness are really angelic; I do not know what to say to you. I feel as if I had never done you justice, or loved you as you deserve”* [6].

У цьому прикладі бачимо, що основною характеристикою компліменту з позиції теорії мовленнєвих актів є оцінний позитивний характер. Саме тому комплімент мовознавці часто відносять до експресивів.

Жіночі компліменти на адресу чоловіків є яскравим зразком міжгендерної комунікації, при якій жінка, котра виступає в ролі адресанта, ініціатора комунікації, обов’язково має враховувати в цілому негативне ставлення чоловіків до компліментів. Тому комунікативна тактика жінки-адресанта повинна бути ще більш продуманою, порівняно з комунікативною тактикою адресантів чисто жіночих компліментів. В. В. Леонтьєв зазначає, що в британській лінгвокультурі в тематичному плані жіночі компліменти на адресу чоловіків фокусуються на зовнішності адресантів (50 %), їхній професійній майстерності (20 %) і на персональному щодо чоловіків-адресатів до жінок-адресантів (20 %). На всі інші теми припадає 10 % прикладів [2], наприклад:

Mrs. Bennet to Mr. Gardiner: *Oh, brother, how kind you are! I know you will contrive it all.”*

Elizabet Bennet to Mr. Binley: *“You have a sweet room here, Mr. Bingley, and a charming prospect over the gravel walk. I do not know a place in the country that is equal to Netherfield”* [6].

Характеристика комунікативної поведінки є предметом низки досліджень. Жіночі та чоловічі мовленнєві акти компліменту визначаються значною мірою і конкретними особливостями обстановки, в якій відбувається спілкування, умовами контексту спілкування, соціальним статусом комунікантів та комунікативною ситуацією в цілому.

Питання про те, хто кому (чоловіки жінкам, жінки чоловікам або представники однієї статі при спілкуванні один з одним) частіше говорять компліменти в західних соціумах, давно знайшло своє розв’язання в багатьох лінгвістичних роботах. На думку Н. Вольфсон, Дж. Мейнс, Дж. Холмс і Д. Ф. Браун, у ролі як адресантів, так і адресатів компліментів частіше виступають жінки. При цьому найчастотнішими є компліменти жінок жінкам, далі, за рівнем зменшення частотності, йдуть компліменти жінок чоловікам, компліменти чоловіків жінкам. Найменш численні компліменти чоловіків чоловікам [2].

Жінки сприймають компліменти на свою адресу як мовленнєвий засіб вираження схвалення або заохочення прийнятої суспільством рольової поведінки. Чоловіки роблять компліменти чоловікам, як правило, оцінюючи саме ті якості, які традиційно вважаються чоловічими, наприклад:

Mr. Bennet to Mr. Collins: “You judge very properly,” said Mr. Bennet, “and it is happy for you that you possess the talent of flattering with delicacy” [6].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, у романі Джейн Остін “Pride and Prejudice” переважають компліменти, які звучать у бік жінок. У власній комунікації жінки частіше використовують мовленнєві акти компліменту, проте чоловіки, порівняно із жінками, менш щедрі на компліменти. Найбільшу кількість у мовленнєвих актах становлять компліменти, об’єктами яких є характер співрозмовників. Жінки вважають, що іншими важливими рисами є зовнішність, місце проживання, а також розумові й фізичні здібності. Чоловіки ж, навпаки, вважають, що, порівняно з зовнішністю, здібності їхніх співрозмовників важливіші, тоді як дім, місце проживання як об’єкт компліменту взагалі не належить до структури маскулінних компліментарних мовленнєвих актів.

Джерела та література

1. Кисельова Н. М. Лексичні і стилістичні особливості компліменту в англійській мові / Н. М. Кисельова // Перекладацькі інновації : матеріали II Всеукр. студ. наук.-практ. конф. (Суми, 15–16 берез. 2012 р.) / ред. кол. : С. О. Швачко, І. К. Кобякова, О. О. Жулавська та ін. – Суми : СумДУ, 2012. – С. 74–76.
2. Колодько М. К. Комплімент і похвала в сучасній лінгвопрагматичі / М. К. Колодько // Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Сер. 9 : Сучасні тенденції розвитку мов. – 2012. – Вип. 8. – С. 93–99.
3. Міщенко В. Я. Комплімент в мовленнєвій поведінці представників англомовних (британської та американської) культур : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: 10.02.04 / В. Я. Міщенко. – Харків, 2000. – 18 с.
4. Основи психології : підруч. для студ. вищ. мед. закл. освіти I–IV рівнів акредитації [Електронний ресурс] / за ред.: І. С. Вітенка, О. С. Чабана. – Тернопіль : Укрмедкн., 2003. – Режим доступу : [http://pidruchniki.com/1584072037301/psihologiya/osnovi_psihologiyi]
5. Приходько Г. І. Особливості стратегій мовленнєвої комунікації чоловіків і жінок / Г. І. Приходько // Науковий вісник Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Сер. : Філологічні науки (мовознавство). – 2014. – № 2. – С. 109–111.
6. Austen Jane. *Pride and Prejudice* [Electronic resource] / Jane Austen. – CUP Archive, 1950. – Access mode : https://books.google.com.ua/books/about/Pride_and_Prejudice.html?id=_gAVMQAACA AJ&redir_esc=y

References

1. Kyselova, N. M. 2012. “Leksychni i Stylistychni Osoblyvosti Komplimentu v Anhliiskii Movi”. In *Perekladatski innovatsii : materialy II Vseukrainskoi studentskoi naukovopraktychnoi konferentsii*. Sumy: SumDU, 74–76.
2. Kolodko, M. K. 2012. “Kompliment i Pokhvala v Suchasni Linhvoprahmatytsi”. In *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Serii 9: Suchasni tendentsii rozvytku mov*, 8: 93–99.
3. Mishchenko, V. Ya. 2000. *Kompliment v Movlennievii Povedintsi Predstavnykiv Anhlovnykh (Brytanskoi ta Amerykanskoj) Kultur*. Kharkiv.
4. *Osnovy Psykholohii*. 2003. [Elektronnyi resur]. – Rezhym dostupu : [http://pidruchniki.com/1584072037301/psihologiya/osnovi_psihologiyi]
5. Prykhodko, H. I. 2014. “Osoblyvosti Stratehii Movlennievoyi Komunikatsii Cholovikiv i Zhinok”. In *Naukovyi visnyk Drohobyskoho derzhavnoho pedahohichnoho universytetu imeni Ivana Franka. Ser. : Filolohichni nauky (movoznavstvo)*, 2: 109–111.
6. Austen, Jane. *Pride and Prejudice* [Electronic resource] / Jane Austen. – CUP Archive, 1950. – Access mode : https://books.google.com.ua/books/about/Pride_and_Prejudice.html?id=_gAVMQAACA AJ&redir_esc=y

Павлюк Алла, Рогач Оксана, Гарсиєва Диана. Комплиментарные высказывания с положительной оценкой мужчин и женщин периода викторианской эпохи (на материале произведений Джейн Остин “Pride and Prejudice”). Статья посвящена поливекторному анализу комплиментарных речевых актов, имеющих положительную оценку и использующихся говорящим для того, чтобы создать определённое эмоциональное состояние адресата и вызвать его положительные эмоции. Благодаря дискурсивному характеру, высказывания с комплиментарными компонентами притягивают внимание многих учёных, но не все они описывают компли-

менты как разновидность структурно-семантического единства. Это вызвано семантическими и коммуникативно-прагматическими признаками комплиментов. Compliments могут базироваться на оценке черт характера человека, его внешности, одежды, моральных характеристик, умений и навыков и др. Список потенциальных объектов для похвалы и комплиментов достаточно велик, но только определённые из них часто используются в комплиментарных высказываниях. Обычно речевой акт комплимента связан с двумя коммуникантами – мужчиной и женщиной. В речи мужчины комплименты чаще всего относятся к характеру адресата речи. Такие речевые акты возникают как результат разнообразной вербальной деятельности, потому что индивидуальные черты характера собеседников реализовываются именно в таких процессах.

В романе Джейн Остин “Pride and Prejudice” преобладают комплименты, звучащие в сторону женщин. В своей коммуникации женщины чаще используют речевые акты комплимента, а мужчины, по сравнению с женщинами, менее щедры на комплименты. Наибольшее количество в речевых актах составляют комплименты, объектом которых является характер собеседников. Женщины считают, что другими важными чертами являются внешность, место жительства, а также умственные и физические способности. Мужчины, наоборот, убеждены, что, по сравнению с внешностью, способности их собеседников более важны, тогда как дом / место жительства как объект комплимента вообще не относится к структуре маскулинных комплиментарных речевых актов.

Тексты, написанные в период правления королевы Виктории (1837–1902 гг.), вызывают особый интерес у лингвистов, поскольку в то время комплименты были скрытыми, а не такими откровенными, как в современной речи. В романе Джейн Остин “Pride and Prejudice” объектами комплиментов являются четыре категории: внешность, характер, умения и дом.

Ключевые слова: комплимент, речевой акт, гендер, объект комплимента, роман Джейн Остин “Pride and Prejudice”.

Pavliuk Alla, Rogach Oksana, Garciieva Diana. Complimentary Expressions with Positive Assessment of Men and Women in the Period of the Victorian Era (Based on Jane Austin's Novel “Pride and Prejudice”). The article deals with the polivectoral analysis of complimentary speech acts that contain a positive evaluation and are used by a speaker to create a certain emotional state of the addressee and evoke his positive feelings. Due to their discourse character, expressions with complimentary components attract attention of many scholars but not all of them describe compliments as subtypes of structural semantic units. It is caused by semantic and communicative pragmatic peculiarities of compliments. Compliments may be based on the evaluation of a person's character traits, his appearance, clothes, moral qualities, skills and abilities and others. A list of potential objects for praises and compliments is rather big but only some of them are very frequent used in the complimentary expressions. A complimentary speech act is usually connected with two interlocutors – a man and a woman. In the speech of a male, compliments are usually focused on the character of the speech addressee. These speech acts appear as a result of various verbal activities because individual peculiar features of interlocutors are realized in such processes.

In their communication women very often use complimentary speech acts but males, in comparison with women, pay compliments less often. The most numerous complimentary speech acts are the ones that are based on the traits of character of the interlocutors. Women consider that other important features for the compliments are appearance, place of living, and mental and physical abilities. Men think that abilities of their interlocutors are more important in comparison with appearance, while home, a place of living as objects for compliments do not belong to the structure of masculine complimentary speech acts.

Texts written at the time of Queen Victoria's reign (1837–1902) are of special interests for linguists as at that time compliments were hidden, unlike their free usage in modern speech. The objects of compliments in Jane Austin's novel “Pride and Prejudice” are of 4 categories – appearance, character, skills and home.

Key words: compliment, speech act, gender, object of a compliment, Jane Austin's novel “Pride and Prejudice”.

УДК 811'27'24:161.201.4]-026.571

Наталія Передон

ТАКТИКИ ІМПЛІЦИТНОЇ АКТУАЛІЗАЦІЇ ЗГОДИ У СТРУКТУРІ КООПЕРАТИВНОЇ СТРАТЕГІЇ КОМУНІКАНТА-ОБ'ЄКТА ПРИМИРЕННЯ

У статті зроблена спроба дослідити природу тактик імпліцитної актуалізації згоди, що застосовує комунікант, постраждалий унаслідок конфліктної ситуації стороною (об'єктом примирення). Визначено, що аналізовані тактики слугують імплементації кооперативної стратегії спілкування, оскільки маніфестують позитивне